

Истина је целина

Овако гласи једна чувена Хегелова мисао. Увид у истину као целину није темељ само сазнајне, већ и практичне слободе; јер, друга је немогућа без прве. Целовитост истине угрожава интерес владајућих елита за доминацијом, будући да њихово тумачење догађаја, које служи да оправда ову доминацију, разобличава као партикуларно и недовољно. Стога се ваља присетити ове Хегелове мисли у тренутку када, поводом хапшења Радована Караџића, владајуће политичке снаге, унутрашње и спољашње, поново покушавају као истину о рату у БиХ подметнути не целину, већ један њен део. Део који је истргнут из ширег историјског контекста, који се насртљиво намеће као његов целокупан смисао, и који, на крају, служи да легитимише њихову (до)садашњу политику. Морам се удаљити од стихије која у јавности прати овај догађај, од онога на шта се принудно усмерава наша пажња, како бисмо (п)остали рационални и слободни. И морам узети у обзир искључене делове контекста како бисмо истински разумели оно што се форсира као познато и очигледно. А данас владајуће снаге тако очигледним представљају да је у случају Караџићевог хапшења реч о „задовољењу правде“, на основу још увек доминантне верзије истине о рату у БиХ.

И док јавност бива циљано бомбардована тривијалностима везаним за Караџићево „бекство од правде“, нас занимају пукотине које примећујемо у званичној „истини“. Нешто у њој упадљиво недостаје, чак и ако се прихвати оно о чему смо тако исцрпно обавештени - да је Караџић починио ратне злочине и да га због тога гоне. Као да ово неуморно подсећање подједнако скрива колико и открива. Јер, упркос тој обавештености, или можда баш захваљујући њој, није нам довољно јасно како су ове злочине уопште били могући. Ратни злочине су могући само у рату, само ако је претходно почињен сам злочин рата, односно злочин против мира. Без злочина рата нема ни ратних злочина. Тако се у хијерархији злочина покретање рата испоставља, у односу на ратне злочине, као злочин вишег реда. Али, ко је одговоран за овај злочин кога нисмо довољно свесни, за подривање мира и започињање рата у БиХ? Ако нам се Караџић и руководство босанских Срба покушавају представити као кривци и за овај злочин, таквој „истини“ морамо се супротставити. Она не само да није целовита истина, већ није ни полуистина; она је целовита лаж. Шеснаест година након почетка рата у БиХ, увид у ову (не)истину увелико је замагљен наслагама идеолошког заборавља.

Изетбеговићева младост - „Млади Муслимани“□

Борећи се против овог заборавља, зарад историјске истине, призовимо у сећање једног важног учесника босанскохерцеговачке ратне драме о коме се данас нападно ћути. Наравно, реч је о Алији Изетбеговићу. Чини се да нека кључна места из његове биографије могу помоћи у долажењу до одговора на горе постављено питање о узроцима рата у БиХ. Нарочито ако се упореде са Караџићевом биографијом и, уопште, поступцима које је српска страна спроводила током рата на простору некадашње СФРЈ. Јер, упркос њиховом заједничком антикомунизму и национализму, поређење живота и дела ова два водећа актера рата у БиХ открива значајну асиметрију. Алија Изетбеговић је у два наврата био затваран у комунистичкој Југославији, оба пута због заговарања исламског фундаментализма. Док се напредна омладина пре и после Другог светског

рата окретала идејама еманципације од религиозне и етничке укоренености, ангажујући се на стварању заједничке секуларне и интернационалне државе југословенских народа, двадесетогодишњи Изетбеговић се заносио својим верским пореклом. Бити Муслиман за њега је било највише одређење личног идентитета, али и идентитета заједнице којој је припадао и за коју се ваљало борити. И то не било какав Муслиман, већ онај који је потпуно свестан своје припадности исламу. Том религиозном идентитету требало је да буду подређена сва остала друштвена одређења. Ово темељно начело није био само лични цредо једног појединца, већ истовремено позив на практичну акцију. Изетбеговић је тако од своје ране младости имао за циљ стварање исламизоване заједнице Муслимана, и том циљу подредио је главнину свог живота и рада. Због припадања организацији „Млади Муслимани“, која је радила на практичном остварењу ових идеја, био је 1946. затворен од стране нових комунистичких власти, заједно са великим бројем својих сабораца (касније је говорио да се радило о чак хиљаду људи који су били осуђени на више десетина хиљада година затвора). Ову организацију Изетбеговић је дефинисао као „антифашистичку и антикомунистичку“, а пошто је фашизам у том тренутку већ био поражен, „Млади Муслимани су аутоматски дошли у сукоб са комунистима“. Такав сукоб био је неминован. Док су комунисти тежили стварању заједнице која ће превазићи религиозне и етничке разлике и нетрпељивости у корист класног идентитета и духа братства и јединства међу југословенским народима, „Млади Муслимани“ су се бескомпромисно борили за свој партикуларни верски идентитет (у коме су видели и основу свог националног идентитета), имајући за циљ стварање алтернативног друштвеног уређења у једном делу Југославије. Њима је био неприхватљив секуларни и наднационални карактер нове југословенске државе (у смислу прерастања етнички схваћене нације). Комунисти су, стога, с правом у овој активности видели претњу успостављању заједнице која ће надвладати верске и етничке партикуларитете и њихове антагонизме, нарочито у ситуацији када држава треба да се опорави од још увек свежих и бескрајно крвавих међунационалних сукоба. Истицати ислам или било коју другу посебну веру као највише друштвено одређење, у тренутку када свака од тих вера припадницима друге вере буди само сећање на злочине почињене позивањем на ту веру, била је несумњива провокација и изазов за комунисте, у условима њихове још увек нестабил(изова)не власти. И сасвим је разумљиво да су активисти оваквих група, чије је деловање угрожавало постизање тако потребног међуверског и међунационалног мира, били ухапшени и осуђени.

Изетбеговићево зрело доба - „Исламска декларација“

Али, упркос неколико година проведених у затвору, Изетбеговић се није поколебао. Само се привремено повукао из непосреднијег политичког ангажмана, чекајући нову, погодну историјску шансу за реактуализацију својих старих идеја. И та шанса се указала у атмосфери јачања националистичких снага крајем 60-тих и почетком 70-тих. Изетбеговић пише 1970. године познату „Исламску декларацију“ у којој, сада већ као искуснији и зрелији интелектуалац, врши опширније утемељење и артикулацију свог младалачког идеолошког програма. Борбени дух радикалног ислама поново је оживео. На почетку књиге као гесло стоји: „Наш циљ: исламизација Муслимана. Наша девиза: вјеровати и борити се“. У самој књизи разматрања се врте око два основна појма: „исламско друштво“ и „исламска власт“. А ово су неки од водећих ставова: „Исламски

поредак може се остварити само у земљама у којима Муслимани представљају већину становништва...Исламски поредак је јединство вјере и друштвено-политичког система...Нема мира ни коегзистенције између исламске вјере и неисламских друштвених и политичких институција“. Порука ове књиге је била јасна - она је упућена свим Муслиманима као позив да се врате својим исламским „коренима“, како би се створио исламски поредак у коме они чине већину становништва, у коме постоји потпуно јединство (исламске) вере и државе, и у коме нема мирољубиве коегзистенције већ само рата са неисламским „елементима“. Покушаји Изетбеговићевих симпатизера да представе ову књигу као некакву научну студију посвећену искључиво земљама у којима већ постоји исламско друштво (у којима Муслимани већ чине већину становништва), дакле као да се ово штиво не односи на БиХ или Југославију, не делују уверљиво. Јер, научна студија се обично не назива „Декларацијом“, нити она започиње милитантним политичким паролама. Такође, као да овакви ставови постају оправдани тамо где Муслимани чине већину (док су, заправо, они неоправдани по себи, без обзира на чињеницу ко има већину; боље речено, крајње спорно је већ само позивање на аргумент верске или етничке већине). С друге стране, не треба потцењивати елементарну Изетбеговићеву интелигенцију - поучен затворским искуством, он је ипак постао опрезнији, без обзира на непромењена политичка уверења. Тако се није могло лако очекивати да ће он отворено наводити БиХ или Југославију као референцу за своје фантазмагорије о исламском друштву и исламској власти. Осим тога, наивно звуче и она оправдања која Изетбеговићев (исламски) фундаментализам негирају чињеницом да је он изричито одбацивао насиље као средство за долажење до исламског друштва. У одбрану свог политичког вође, његови следбеници кажу: „Његова је мисао водила да се исламско друштво може створити само дуготрајним процесом вјерске едукације и моралног увјеравања“. Међутим, Изетбеговићев фундаментализам није толико у средствима, колико у самом циљу; узимање за циљ стварање друштва у коме постоји нераскидиво јединство вере и државе само по себи представља израз (верског) фундаментализма. Оно негира тековине модерне историје у којој долази до раздвајања вере и државе, у којој држава постаје власништво свих грађана који у њој живе, а не само забран одређене верске/етничке већине (или мањине). Стога не треба да чуди да Изетбеговић у „Исламској декларацији“ оштро критикује не само „Запад“, већ и секуларни карактер модерне турске државе настале Ататурковим реформама (које су од раније међу исламским фундаменталистима означене као непотребно и штетно „позападњачење“). А ако се у обзир узму наведена средства за достизање исламског друштва, чак су и она фундаменталистичка, јер се свде на верску индоктринацију, посредством које релативна верска већина, користећи фактичку превласт у друштву, лако може постати апсолутна. Тада ова апсолутна већина, по Изетбеговићу, може и треба да инаугурише исламско друштво са пратећим репертоаром забране или уништења неисламских институција. Сетимо се да је и у НДХ етничка (хрватска) већина, између осталог, осигуравана (по свој прилици) сличним методама „моралног уверавања“ - нису се баш сви Срби уклонили или протерали, неки су се „поклонили“ у краткотрајном и ефикасном процесу „верске едукације“. Суочена са поново израженом претњом (верски заснованог) национализма, овог пута у још милитантнијем и деструктивнијем облику него у његовој младалачкој фази, и правилно препознајући „Исламску декларацију“ као политички програм намењен деловању у БиХ и Југославији, комунистичка власт је опет била принуђена да осуди и затвори Изетбеговића, заједно са

групом његових истомишљеника. У складу са тежином кривице, и казна је била тежа - осуђен је 1984. на чак 14 година затвора. О Изетбеговићевим боравцима у затвору због исламског национализма (слично Туђмановом, због хрватског национализма), треба да размисле они који неосновано оптужују комунисте за „репресију“ према само једном национализму, оном српском.

Изетбеговићев позни период - независна и унитарна БиХ

Растућа криза комунистичке власти, коју је пратила амнестија политичких затвореника, довела је, међутим, до Изетбеговићевог ослобађања већ крајем 1988. Након свега годину дана предаха, он наставља своју животну мисију. У једном интервјуу Изетбеговић каже: „Ја сам крајем 1989. одлучио да кренем са стварањем муслиманске странке... Циљ је био да се организује муслимански народ, да се бори за свој идентитет, да врати себи слободу и да има све оно што други народи имају. Он је више него други народи био лишен тога, да је то стање потрајало још неких 10-15 година, ја се бојим да би тешко могло више икада да се вратимо до наших извора. Међутим, Бог је хтео да тако не буде, ми смо стигли на време по нашем мишљењу“. Ово место веома је занимљиво, јер показује сву величину Изетбеговићевих заблуда. Он говори о некаквој дискриминацији, па чак и неслободи, муслиманског народа, који је управо у социјалистичкој Југославији против које се он сам борио добио статус конститутивног народа, и постао равноправан са осталим народима. У Југославији је, такође, тај народ мање-више несметано изражавао своју вероисповест. Али, упркос томе, Изетбеговић није био задовољан стањем у којем се налазио његов народ. Њему је заправо сметало што Муслимани нису још наглашеније посвећени вери, што су се, уместо припадности исламу као доминантној самосвести, они углавном оријентисали ка југословенству као свом примарном идентитету. Овај идентитет он је схватао, слично осталим националистима, као „неприродни“ пројект комуниста, као резултат њиховог настојања да створе нову, „вештачку“ нацију од постојећих јужнословенских народа. Као да сами Муслимани нису настали на сличан „вештачки“ начин, некадашњим исламизирањем Срба и Хрвата, и као да нације уопште нису „вештачке“ творевине у смислу да настају у историјским процесима (а не да су природне, самоникле, присутне од искона), Изетбеговић је за аутентичну основу свога народа прогласио ислам. Отуда његово непрестано, готово опсесивно наглашавање потребе за радикалним повратком Муслимана њиховим исламским коренима (изворима). И позивање на Бога и божанску вољу, карактеристично за верске фанатике (присутно у горњој изјави, док на другом месту каже „Човјек сније, а Бог одређује“). У окриљу своје посебне вере и нације, различитим од других вера и нација, требало је да Муслимани воде свој друштвени живот. Они више нису имали да буду окренути сарадњи са другим југословенским народима, на основи њиховог заједничког превазилажења властитих, посебних верских и националних идентитета, већ су за врховни друштвени интерес имали управо потврђивање такве своје посебности. И док су раније, за време довољно снажне комунистичке власти, овакве екстремне појаве разградње југословенске заједнице биле ефикасно сузбијане, крајем 80-тих година прошлог века оне су постајале све жилавије и распрострањеније. Након дезинтеграције Савеза комуниста уследила је дезинтеграција југословенске државе и нације, кроз синхронизовану акцију спољашњих и унутрашњих чинилаца. Национализми и сепаратизми покренути у западним републикама имали су сада не само антикомунистички, већ и антијугословенски

карактер.

На том националистичком таласу убедљиву победу међу хрватским и муслиманским становништвом однеле су Туђманова Хрватска демократска заједница, односно Изетбеговићева Странка демократске акције. Осокољени растућом националистичком еуфоријом, ови политичари су сада могли отворено и некажњено да пропагирају идеје због којих су некада одслужили вишегодишње затворске казне. Туђман је говорио да „проблем“ Срба у Хрватској неће бити решен док не буду сведени на мање од 3% становништва. А Изетбеговић је на скуповима преплављеним исламским верским заставама заговарао независну и унитарну БиХ. Таква концепција уређења БиХ Србима је с правом почела да личи на почетак остварења давнашњих Изетбеговићевих снова о стварању исламског друштва у коме ће Муслимани чинити већину становништва, и у складу са том већином почети да спроводе разарање неисламских институција. Претња грађанског рата тако се увелико надвила над БиХ, нарочито када је почео рат у Хрватској. Још горе, рат у БиХ се почео све више схватати не само као могућност, већ као нужност. Изетбеговић је у каснијим интервјуима сасвим искрено говорио о „неизбежности“ рата, слично Туђману, који је својевремено рекао да рата у Хрватској „не би било да га Хрватска није жељела“. На једном месту, на питање новинара „Да ли се рат могао избјећи?“, он „мудро“ одговара: „На то питање је јако тешко одговорити, али мислим да се рат могао избјећи, да није био неизбежан“. Овај таутолошки одговор можда најбоље илуструје колико је за Изетбеговића рат био решење које нема алтернативу, које је просто неизбежно, намећући се као природна нужност којој се не можемо одупрети. Представљање рата као објективне нужности, међутим, само је прикривало и легитимисало Изетбеговићеву жељу за ратом. Он је, додуше, на другим местима покушавао да пружи конкретније образложење овог става, али се оно показује као неубедљиво. Наводно је, по Изетбеговићу, након изласка Хрватске из Југославије, рат у БиХ постао неизбежан јер, чак и да је муслиманска страна прихватила да остане у Југославији, дошло би до српско-хрватског рата у БиХ. Можда би заиста дошло до рата између Срба и Хрвата у БиХ. Али, у њему Муслимани не би учествовали или би били на српској страни; у оба случаја, далеко би мање страдали, и евентуални рат би трајао много краће, са знатно мање укупних жртава, јер би хрватска страна била принуђена да брзо устукне пред изразито надмоћним противником. Овако је муслиманско руководство, погрешним избором савезника, пресудно допринело избијању практично тоталног рата у БиХ (у коме су мање-више ратовали сви против свих), и његовом веома трагичном карактеру.

Ипак, можда је овакав муслимански избор био извесна нужност ако се имају у виду Изетбеговићеви дугогодишњи ставови, толико уврежени у његовој свести да је због њих више година провео у затвору. Фантазам о исламском друштву, које настаје само тамо где Муслимани представљају већину, сасвим сигурно није могао да се оствари у Југославији, чак и оној „крњој“, без Словеније и Хрватске. Он је добијао извесну реалност само у независној и унитарној БиХ, и због тога се, по свему судећи, Изетбеговић тако непопустљиво борио за тај циљ. Зарад тог циља он је чак велики број својих сународника оставио изван такве БиХ. Иако је говорио о великој присутности Муслимана у готово свим југословенским републикама, ова чињеница није му служила као аргумент за очување Југославије. Напротив, он је њу жртвовао поменутом

(нај)вишем циљу - стварању државе, по сваку цену, у којима ће Муслимани имати већину. Отуда његово велико неповерење према Југославији; Изетбеговић је подривао чак и своје угледне сународнике, интелектуалце, у њиховим покушајима да сачувају БиХ у оквиру Југославије (нпр. договоре А. Зулфикарпашића и М. Филиповића са Милошевићем).

Тако је рат у БиХ, са утицајним актерима и ставовима који су га подстицали, све више постајао нужност. Последња шанса да се у БиХ сачува мир била је Лисабонска конференција која је, уз прекиде, одржана у периоду фебруар-мај 1992. године. Та шанса је била чак и повољна. Изетбеговић је претходно као политички циљ поставио стварање независне, суверене БиХ, и једном приликом рекао да је за такву државу спреман жртвовати и мир. Суочен са толико чврсто израженом вољом, Караџић се налазио пред великом дилемом, на крају одлучивши да прихвати такво решење. У једном интервјуу он каже следеће: „Ја сам касније прихватио и да се Босна одвоји од Југославије. То је био највећи ризик који сам прихватио у животу. Том одлуком ми Срби смо постали мањина у својој властитој земљи. Али ја сам то прихватио да избегнем рат.” (О овом ставу се у нашој јавности ћути). И тако је на Лисабонској конференцији понуђен план о независној БиХ, али која би била регионализована по етничком принципу. Српска и хрватска страна су прихватиле тај план. Међутим, Изетбеговићу није била довољна БиХ одвојена од Југославије, он је желео недељиву БиХ. Он није прихватио да БиХ остане део Југославије, као федерална или чак конфедерална јединица (Милошевић му је предложио и место председника Југославије). Али, тражио је недељиву БиХ. Он није имао ништа против разбијања Југославије (чак је за време рата у Хрватској јавно позвао регруте из редова свог народа да се не јављају у ЈНА). Али је зато мислио да би „све активности на разбијању Босне и Херцеговине као државе“ требало санкционисати законском казном (како стоји у једном интервјуу). Говорећи против поделе БиХ, позивао се на етничку помешаност становништва БиХ. Али, то му није сметало када се делила Југославија, која је такође, готово у целини, била етнички помешана. На крају, одржао је референдум о одвајању БиХ од Југославије, али је одбацивао не само легално и легитимно право Срба у БиХ да остану у Југославији (од чега су они у једном тренутку, као што смо видели, одустали), него и право да имају своју територијалну аутономију унутар БиХ. (О великом значају референдума о независној и јединственој БиХ Изетбеговић каже следеће: „То је значило прећи Рубикон, па бити са ове или са оне стране Рубикона. С ове стране Рубикона је агресија, а с оне стране је грађански рат. Тако да је нама је било изузетно важно да се тај референдум одржи“. Значи, рат је већ увелико био припреман и схватан као свршен чин, само је требало подесити да одговорност за њега падне на српску страну. Отуда значај овог референдума, и његовог ујурбаног организовања пре почетка Лисабонске конференције, како би се на њој наступило са што јачом позицијом) Све у свему, не схвативши да БиХ као јединствена може опстати само у Југославији, Изетбеговић је себи поставио нереалан циљ - независна и истовремено недељива БиХ. Ова је будила оправдан страх међу Србима, јер је све више личила на коначну реализацију програма „Исламске декларације“. Желећи да насилно задржи Србе у таквој државној творевини, Изетбеговић се уплео у (Гордијев) чвор горе споменутих противречности који је могао расплести само на један начин - ратом. Одбацио је Лисабонски план и покренуо талас насиља у властитој држави. Од такве безумне политике највише је страдао његов властити народ.

Непосредно након потписивања Дејтонског споразума, којим је окончан рат у БиХ, Изетбеговић је изјавио: „Ово није правичан мир, али је правичнији него наставак рата“. Ова изјава је оличење безобзирног цинизма. Јер, још би правичније било да рат није ни започет. А такву могућност Изетбеговић је свесно одбио. На крају је морао да прихвати „државу“ која је негација оба његова темељна политичка уверења, јер нити је независна нити је јединствена. Уместо БиХ која је могла бити равноправна чланица југословенске (кон)федерације, и изнутра јединствена, данас имамо БиХ као протекторат на путу утапања у ЕУ, са изразито конфедералним уређењем. Ова скаредна псеудодржавна творевина однела је на десетине хиљада људских живота, претежно самих Муслимана. Бесмисленост рата у БиХ само је одраз бесмислености једног сулудог националистичког пројекта који је вођен суманутом идејом о стварању исламске државе на простору БиХ. Изетбеговић никада није одговарао због овог страховитог злочина према свом и осталим народима БиХ. Иако је „Исламска декларација“ била његов Меин Кампф, а рат у БиХ покушај реализације у њој изнетих ретроградних идеја, Изетбеговић је мирно проживео остатак живота, овенчан међународним признањима и славом државника који је водио херојску борбу за одбрану свог народа од наводно далеко моћнијег (српског) „агресора“. Уместо да му се суди као злочинцу који је покренуо један крвави рат зарад остварења историјски превазиђених и поражених идеја о друштву у којем постоји доминација верске и етничке већине над мањином, он је завршио свој живот као малтене реинкарнација Махатме Гандија (кога је, у крајњој самообмани, и сматрао политичким узором). Стога овакво стање ствари с правом побуђује горак укус и осећање неправде.

Караџићева (прећутана) биографија

Када са Изетбеговићевом животом и делом упоредимо живот и дело Караџића, неправда се чини још већом. Караџић је, као и Изетбеговић, био антикомуниста. Отац му је био четник, а он сам антикомунистички дисидент. Међутим, упркос томе, Караџић никада није био у затвору због политичких разлога. Провео је 11 месеци у притвору, али због сумње да је извршио проневеру новца, и на крају је ослобођен услед недостатка доказа. Стога се чини да је Караџићев национализам био доста умеренији од Изетбеговићевог; штавише, за разлику од Изетбеговића, Караџић није био у тој мери антијугословенски оријентисан. Напротив, у једном интервјуу можемо прочитати следеће: „Себе сматрам Србином из Босне. Али наше етничко порекло тада није било важно. Југославија је била моја домовина. Након што смо моја супруга и ја завршили студије у Сарајеву, похађали смо додатне курсеве у Београду и Фројдовској школи у Загребу. Загреб је диван град. Иако је тада већ постојао сепаратистички покрет, у Загребу сам се увелико осећао као код куће... Желео сам да Југославија опстане. Југославија је била добро место за живот“. Овакви (умерено) пројугословенски ставови не могу се наћи код Изетбеговића. Даље, Караџић није био непријатељски оријентисан према Западу и једно време се тамо и школовао. О том питању он у истом интервјуу каже: „Нас су називали 'буржујским Србим' тада. У смислу да сам био антикомунистички дисидент читавих 35 година. Али, живот у Сарајеву био је веома пријатан. Град је био западно оријентисан и чак су се Муслимани више осећали Србима него Муслиманима“. Такође, Српска демократска странка БиХ, чији је Караџић био први председник, оснива се након формирања водеће хрватске и муслиманске националне странке у БиХ. У ситуацији када је јачао хрватски и муслимански национализам, са елементима

сепаратизма, и када су комунистичке и аутентично пројугословенске снаге биле у дубокој кризи, због које нису могле да привуку већи број грађана, дошло је до очекиваног хомогенизовања српског народа у БиХ око властите националне странке. Стога се може закључити да, док је Изетбеговићев национализам био проактиван, Караџићев је био реактиван; први је имао вишедеценијску укорененост и жилавост, и био је од почетка екстреман, док је други углавном био умерен, и постао је тврдокоран тек у условима снажења и растуће претње других национализовања, као реакција на њихово иницијално деловање. Следећа битна разлика је у односу према већ поменутом Лисабонском споразуму, предложеном од стране представника Европске заједнице. Караџић га је прихватио, уз цену да БиХ (заједно са Србима у њој) остане одвојена од Југославије, док га је Изетбеговић одбио. И не само да због тог одбијања ни на који начин није био кажњен од стране ЕЗ, односно тзв. међународне заједнице уопште, већ је, штавише, врло брзо био награђен „међународним“ признањем БиХ, упркос томе што односи унутар ње још нису били регулисани, што је био непосредан повод избијања рата (рат је почео истог дана када је ЕЗ признала БиХ). Међутим, када Караџић касније није желео да прихвати Венс-Овенов план и Дејтонски споразум, уследили су велики притисци Запада, у првом случају дипломатски, а у другом и оружани (бомбардовањем положаја Војске Републике Српске). Слично томе, у случају СРЈ и тзв. споразума из Рамбујеа, наша земља је била бомбардована због неприхватања тог „споразума“. Другим речима, када несрпска страна одбије неки понуђени споразум, онда у најгорем случају следи уздржаност Запада (а обично награда), а када исто то учини српска страна, онда у најбољем случају следе страховити дипломатски ултиматуми (а обично бомбардовање). Након рата Изетбеговић је несметано наставио да се бави политиком, док је од Караџића тражено да се повуче из политике. Изетбеговић је спокојно завршио живот у 78. години, а Караџић је био принуђен да се скрива од 52. године свог живота, и то је успешно чинио пуних 12 година (што је дупло више него што је Изетбеговић провео у југословенским затворима). На крају, али не и најмање важно, иза Изетбеговића је остала само опскурна „Исламска декларација“ са пратећим списима, а иза Караџића већи број збирки поезије, од којих су неке добиле домаће и иностране награде. Упркос свему овоме, Запад је свог идеолошког непријатеља уздигао у хероја-мученика, док је онога који му је, бар до почетка рата, несумњиво био идеолошки наклоњен, претворио у још једног „балканског Хитлера“ или „европског Бин-Ладена“. Могу ли стога све набројане асиметрије и инверзије побудити ишта друго до горко осећање неправде?

Злочин западних империјалиста

Али, Изетбеговићева политика, таква каква је, ипак није била довољна за спровођење иницијалног злочина рата. Његове претеране амбиције могле су бити обуздане, или бар брзо поражене, да није имао моћне саучеснике и покровитеље са стране. Оне који су одржавали, па и подгрејавали, ове амбиције, имајући за главног противника Југославију, независну од тзв. новог светског поретка, који је само нови облик одвећ старог и познатог империјализма. Таква Југославија била је препрека трајном надзирању и овладавању њеним некадашњим простором, где данас, уместо велике и јаке државе, имамо малене и слабашне полуколоније и протекторате. Вратимо се још једном Лисабонској конференцији која, по свој прилици, заиста представља критично место босанскохерцеговачке драме, тренутак када се одлучивало о рату или миру у БиХ. Једна

важна ствар везана за ту конференцију остала је до данас мистерија. Сам председавајући ове конференције и творац Лисабонског споразума, португалски дипломата Жозе Кутиљеро, тврди да је Изетбеговић чак првобитно прихватио и потписао тај споразум, али је онда повукао потпис на тражење једног високог функционера америчког Стејт департамента. Још увек је нејасно да ли је Изетбеговић заиста потписао споразум или не. Али, ако га је ипак потписао, а затим одбацио, на наговор високог америчког дипломате, онда овај дипломата, и администрација којој је био одговоран и уз чију сагласност је несумњиво деловао, постају директан саучесник у врховном злочину рата. Они су у том тренутку, када се у Изетбеговићевој свести појавио трачак рационалног увида (сумње) да је његов накарadni животни идеал реално неостварљив, охрабрили овај фантазам и вратили Изетбеговића у претходно стање фундаменталистичке хипнозе. Мир у БиХ, који није наметнут споља, већ је постигнут кроз преговоре и сагласност све три сукобљене стране, њима очигледно није одговарао. Њиме би се практично онемогућило њихово патерналистичко присуство и „посредовање“ на овим просторима. И због тога је тај мир по сваку цену требало онемогућити. Слична ситуација била је изгледа и у Рамбујеу. Албанска страна, према одређеним сведочењима, првобитно није прихватила понуђени „споразум“, јер у њему није стајало изричито и тренутно признање независности Косова. Ми га нисмо могли прихватити јер је у њему стајало изричито и тренутно распоређивање стране војне силе (НАТО-а) на простору (читаве) СРЈ. Онда је (опет) високи амерички дипломата (Мадлен Олбрајт) приморала албанску страну да потпишу „споразум“, јер у супротном НАТО не би имао изговор за бомбардовање које је већ било припремљено. Као што је Изетбеговићу потхрањена нада да његов циљ (независна и унитарна БиХ) може бити достигнут, и вероватно обећана подршка том циљу, како би одустао од Лисабонског споразума, тако је Албанцима, по свој прилици, да би прихватили „споразум“, речено да ће после извесног времена добити своју државу, након што НАТО порази СРЈ у предстојећем рату. Погледајмо шта о овом значајном питању каже Караџић: „Ми смо учинили све да спречимо избијање рата у Босни. За то имамо много чврстих доказа. Ми смо прихватили Лисабонски споразум, европски план о подели...Најтужнија ствар у свему је што је тај Лисабонски споразум доста личио на Дејтонски споразум који је дошао четири године касније. Зашто смо водили рат свих тих година? Муслимани су прихватили овај споразум, Хрвати су га прихватили, ми смо га прихватили. А онда су га Муслимани одбацили под утицајем америчког амбасадора Ворена Цимермана и Ханса ван ден Брука. Они су знали да је рат неизбежан ако Босна остане без споразума. Они су одговорни за оно што се касније десило“; „Да амерички амбасадор Цимерман није учинио да муслиманско руководство растури Лисабонски споразум, рата не би било. Најважније питање којим би Хашки трибунал требало да се бави јесте питање одговорности за тај рат, за злочин против мира, а не питање шта су људи једни другима чинили за време рата“. О овим Караџићевим речима се у нашој јавности упадљиво ћути. Али, верујемо да ће о њима морати да се говори када их сам Караџић буде поновио у Хагу. Ако је све ово истина, и ако нема места сумњи да су поменуте дипломате активно учествовале у подривању Лисабонског споразума, самим тим и мира у БиХ, онда поред Изетбеговића, добијамо још (најмање) две особе директно одговорне за злочин рата. Њихова кривица је утолико већа јер су на располагању ималу већу моћ - они су могли да спрече избијање рата, али не само да нису ништа учинили да га спрече, већ су га, напротив, директно подстакли. Особа која није довољно моћна, ма колико била вођена суманутим пројектима, не може

узроковати превелику несрећу. Али, трагедија је неизбежна ако та особа има моћне заштитнике који, зарад својих интереса, уместо да их онемогуће, подилазе њеним деструктивним плановима и фантазијама. А ако све ово и није истина, ако је Изетбеговић потпуно самостално одбацио Лисабонски споразум, опет се не може избећи кључна одговорност западних сила за избијање и одржавање рата у БиХ. Не само због тога што нису користиле своју моћ да Изетбеговића убеди да прихвати предложени споразум, већ, пре свега, због тога што су пружале подршку његовом назадном пројекту, почевши од признања још увек нелегитимне државне творевине (јер сагласност за њено стварање није дао један од три конститутивна народа), чиме је рат практично започео, па све до материјалне помоћи и политичке пропаганде у корист стране која је рат желела и интензивно припремала, а против стране која је учинила готово све да се рат избегне, укључујући и њено бомбардовање. Неки од „посредника“ у решавању југословенске кризе касније су говорили о прераном признању бивших југословенских република као „грешци“ (Овен, Карингтон, Билт итд.). Али, то није била грешка већ смишљен злочин који је отворио Пандорину кутију свих осталих злочина. Имајући у виду да је и овај злочин остао некажњен, можемо ли више уопште говорити о правди?

Темељ ратова у бившој Југославији - неправда према Србима

Српско руководство у БиХ на челу са Караџићем могло је да избегне рат једино прихватањем Изетбеговићевог пројекта, што је, наравно, било искључено, јер би то значило пристати на решење по којем би Срби у БиХ, након што су остали изван Југославије (и са том тешком одлуком се сложили), остали и без своје националне слободе у држави која је све више постајала суморна слика програма „Исламске декларације“. Упорно одбијање Изетбеговића да Србима у БиХ призна територијалну аутономију, као надокнаду за њихово прихватање да остану изван Југославије, само је још више јачало те страхове. Након што су толике животе положили у ослобођење од османлијске окупације, а затим и стварање слободне Југославије, и унутар ње слободне БиХ са њеним равноправним народима, Срби у БиХ једноставно нису пристали да их врате натраг у историјску прошлост, да поново постану раја потчињена власти заснованој на јединству исламске вере и државе, у друштву у којем исламска већина спроводи уништење неисламских институција. Штета је што се против ретроградног муслиманског национализма нису борили аутентично социјалистичком и пројугословенском политиком, већ су претежно подлегли властитом национализму који јесте био реактиван, али ипак национализам. Можда је, нажалост, у том тренутку таква прогресивна политика била практично немогућа, јер су босанскохерцеговачки комунисти били у потпуној дефанзиви, националне странке других народа у изразитој експанзији, а оно мало декларативно пројугословенских снага се, у суштини, обрушавало искључиво на српски национализам, што је с правом изазвало неповерење код српског народа, јер је таква политика друге, проактивне национализме остављала нетакнутим. Ове снаге су, осим тога, биле углавном либералне, а не социјалистичке, наклоњене западним силама које су увелико показивале, најблаже речено, незаинтересованост за ставове српске стране о начину решавања југословенске кризе, што је такође утицало на њихову занемарљиву популарност у српском народу. У сваком случају, да је било правде, ратова у Хрватској и БиХ не би било. Јер, они, у крајњем, почивају на базичној непринципијелности - једној страни нису била призната иста она права која су се

признавала другој страни. Хрватима и Муслиманима је признато право да се, самоопредељујући, отцепе од Југославије, и да формирају властите националне државе, и то није спорно, јер је Устав СФРЈ дозвољавао право народа на самоопредељење, укључујући и отцепљење (иако није прецизно регулисао начин остваривања тог права). Међутим, Србима није било признато право да, самоопредељујући се, остану у Југославији, односно право да се отцепе од новоформираних држава. Проблем је био утолико већи, јер су те државе, било у властитим уставима било у пракси, драстично сужавале дотадашњи опсег права која су припадала Србима као конститутивном народу Југославије и њених република. Тако је испало да се право на самоопредељење признаје само ако се отцепљујеш од Југославије, али не и ако у њој желиш да останеш. Или да се признаје право Хрвата и Муслимана на самоодбрану од „српске агресије“, али не и право Срба на самоодбрану од хрватске и муслиманске агресије. Када је ова ноторна неправда покушала да се наметне Србима у Хрватској и БиХ, кроз њихово насилно задржавање у државама у којима нису хтели да живе, неминовно је дошло до рата. Јер, прихватање ове неправде за Србе би значио губитак слободе, и излазак из историје, повратак у ропство од кога су се, кроз тешке историјске борбе (за признање) и милионске жртве, еманциповали у претходних двеста година. И Срби су се, у складу са својом новијом историјом, поново определили за слободу, за правду. Истина о рату у Хрватској и БиХ, да би уопште била истина, да би била целовита, мора узети у обзир ову чињеницу - рат је био последица настојања једне стране у сукобу (која је била коалиција спољних и унутрашњих снага) да као „принцип“ наметне горе поменути елементарну непринципијелност, да једном народу одрекне права која се признају другим народима, не само на овим просторима, већ свуда у свету. У том сутоњу правде, западне силе су отворене подржавале пројекте засноване на идеји етничке супрематије једне заједнице над другом, са јако израженим верским фанатизмом, иако они представљају негацију највиших еманципаторских домета западне историје и културе, за које се мислило да су дефинитивно поражени (бар) у западном свету.

Правда је целина

У хаосу рата чињени су злочини не само према Србима, већ и према Муслиманима и Хрватима, то је несумњиво. И ови злочини не постају оправдани тиме што се дешавао рат и што је, како можда неки мисле, у рату све могуће, па чак и дозвољено. Али, (не)свесним идеолошким игнорисањем претходно наведених ствари блокира се увид у то како су ови ратни злочини уопште били могући, шта је њихова основна претпоставка. А то је злочин рата, почињен од стране хрватских и муслиманских националиста, и њихових западних савезника и заштитника. Они који хистерично пропагирају „истину“ о ратним злочинима и злочинцима само једне (српске) стране, и за њих насртљиво траже суочавање са „правдом“, а упорно прећуткују не само ратне злочине и злочинце осталих страна, већ, пре свега, злочин и злочинце рата, не служе ни истини ни правди. Наиме, као што је истина целина, тако је и правда целина. Правда је могућа само ако се примењује подједнако на све случајеве, без изговора и изузетка. Тако селективна правда није никаква правда. Она је чак гора од неправде, као што је полуистина гора од лажи. Јер, овакве „правда“ и „истина“ су привид који прикрива стварну неправду и лаж, спречавајући њихово разоткривање. Изетбеговић је избегао суочавање са правдом (Хашки трибунал одбацио је доказе које је прикупила Влада Републике Српске као

Радован Караџић - бекство од неправде

Пише: Марио Калик

уторак, 12 август 2008 21:09

„недовољне“). Али, правди су још увек доступни многи од оних (западних) моћника који су саучествовали или пресудно допринели иницијалном злочину према миру. Када први пут у историји видимо међународне снаге како хапсе неког од ових и сличних моћника, одговорних за злочин рата, моћи ћемо да почнемо да говоримо о правди. Када их у неком истински међународном суду видимо на оптуженичкој клупи, а не само на месту намењеном сведоцима тужилаштва, њихове милионске жртве, још увек живе или већ побијене, почеће да верују да у овом суровом свету можда ипак има правде. А када их виде осуђене на најтеже казне, ове жртве по први пут ће осетити да је правда задовољена. Све дотле је оно што се говори о Караџићевим ратним злочинима, у најбољем случају, само полуистина. А његово скривање ништа друго до сасвим разумљиво и оправдано бекство од неправде.